

שדרוסת החתול עלולה יותר למות מאשר דרוסת הכלב, ושהמים הנשאבים מן המעיינות בבוקר חמים יותר. אבל בענין ההסברים הטבעיים, לא ההסבר מחייב את הדין אלא להיפך, הדין מחייב הסבר, והטעם המוזכר בגמרא אינו הטעם היחידי האפשרי בענין, ואם לפעמים נתנו הסברים שהם לפי ידיעת הטבע שבימיהם, חובה עלינו לחפש הסברים אחרים שבהם יתקיים הדין על מכוננו לפי ידיעות הטבע שבימינו.

כך שמעתי מפ"ק זצ"ל; ועל פי יסוד זה ניתן לומר, למשל, שהארס שדברו בו חז"ל הוא חומר מרעיל הצבור בצפורני החתול מרקבון שיירי בשר מטרפיו הקודמים. ויש לציין שצפורני החתול שונות מצפורני כלב, כי צפורני החתול מורכבות משני חלקים וכשהחתול דורס על מנת לטרוף הוא פושט את הצפורן והיא נכנסת אל הבשר בעומק, וכשהוא שולפה, נשאר שם מן החומר המרעיל והוא מטריף. ופרטי הדין מתבארים בזה, דאיתא התם 'אין דרוסה אלא ביד, לאפוקי רגל דלא, אין דרוסה אלא בצפורן, לאפוקי שן דלא, אין דרוסה אלא מדעת...'; ודוקא כשמכה בכעס (רש"י שם נב: ד"ה אבל), וכן 'בהדי דשליף שדי זיהריה'. כל זה מבואר לפי מה שכתבנו. וכן במים שלנו, יש להסביר בקלות למה מים שלנו קרים יותר מאשר המים הנשאבים בבוקר מן המעיין, כי במשך הלילה האויר מתקרר מהר, ולכן המים שבכלים גם כן מתקררים, אבל הקרקע מתקרר לאט מחמת גודל החום שהצטבר בתוכו במשך היום, וממילא בבוקר מי מעיינות ששהו בתוך הקרקע עלולים להיות חמים יותר ממים ששהו בלילה באויר.

בענין הכינה ההסבר קצת יותר קשה, אבל הכלל ידוע שאין ההלכה מתחשבת אלא במה שמורגש לחושים, ולפי זה אולי ניתן לומר שמכיון שביצת הכינה היא קטנה מאד עד שלא היה ניתן לראותה כלל בתקופת מתן תורה, אין ההלכה מתחשבת עמה כלל והכינה נחשבת כמתהוה מן החומר שהיא גדלה בו וניזונית ממנו, ולכן היא נחשבת לבריה פחותה ואין בה דין נטילת נשמה. וכעין זה ניתן להאמר לגבי השרצים הגדלים בפירות, שהביצה שהטילה האם לתוך הפרי, שממנה נתהוו, אינה נראית כלל ונחשבת כאילו אינה במציאות, ולכן השרצים האלה נחשבים בהלכה כאילו נתהוו מן הפרי עצמו שגדלים בתוכו ומותרים באכילה כמו הפרי, כל זמן שלא שרצו על הארץ, שלזה יש ריבוי מיוחד (ספרא סוף שמיני). וכן כל כיוצא בזה.

וגם אם לא נמצא טעם הגון, נאמין באמונה שלמה שהדין דין אמת ואל ה' ניחל שיאיר עינינו למצוא הסבר מתאים' (הרב אריה כרמל – בהערותיו ל'מכתב מאליהו' ח"ד עמ' 355).

ע"ע בהסכמת הגר"א נבצל שליט"א לספר 'השתנות הטבעים בהלכה' אודות הכינים. וראה עוד בספר שיחת-חולין שהרחיב בטיבו של ארס הדורס המוזכר בדרו"ל).

דף נד

'ניקב הלב ולא לבית חללו' – פרש הר"ן, אפילו ניקב נקב מפולש, אם לא ניקב לבית חללו – כשרה. (וכן פסקו הב"ח והש"ך – י"ד מ, א).

ובזה באר מדוע הוצרך התנא לפרש זאת, והלא יש לשמוע מדיוק הרישא, שדוקא לבית חללו טרפה – אלא בא לחדש אפילו בנקב מפולש, כל שאינו לבית חללו – כשרה.

ועל זו הדרך מפרש את כל שאר המנויים במשנה, שיש בהם חידוש שאין לשמעו מן הרישא.

(ע"ב) 'אין בעלי אומניות רשאי לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם' – התוס'
 ועוד ראשונים פרשו שמדובר במלאכת עצמם (ולא במלאכת אחרים, כפרש"י), ולשון 'אין רשאים' משמעותה 'אין חייבים'. והטעם שאין חייבים לעמוד, מפני שדרשו (בקדושין לג.) שאין חיוב הידור במקום שיש חסרון כיס.

והר"ן צדד לפרש 'אין רשאי' כמשמעות הפשוטה, ופרש טעם לדבר, כיון שכל בעלי אומניות פטורים, אם זה יעמוד, ייראו כל השאר כמבזים תלמידי חכמים.

וכן כתב הריטב"א בקדושין (לג) אלא שנתן טעם חדש: 'לפי שידעו חכמים שכל אדם עושה בזה לפני משורת הדין, והיו עומדין מפניהם אף על פי שאינם חייבין, והיה להם ביטול ממלאכתם – אמרו שלא יהיו רשאי'.

(א.) סמך לשוני לשיטה זו, ממה שאמרו 'ובעי למיקם מקמיה ולא שבקני'. ואפשר שגם לשאר הראשונים, מעשה זה מדבר במלאכת אחרים.

ב. מלשון השו"ע (יו"ד רמדה) משמע שאם רוצה לעמוד כשעוסק במלאכת עצמו – רשאי, כשיטת התוס' ושאר ראשונים ודלא כהר"ן.

'אמר רבי יוסי בר אבין: בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי מפניהם עומדין מפני תלמידי חכמים אין עומדין. ממאי, דלמא כדי שלא תהא נמצא מכשילן לעתיד לבא' – אעפ"י שדחו בגמרא הראיה, כתב הט"ז (יו"ד סא סק"ב) שמדברי ר' יוסי בר אבין יש לשמוע שיש לקום מפני כל העושה מצוה. ובוה פירש את ההלכה המוזכרת בירושלמי ובפוסקים (שם) שהרואה את המת, אפילו במקום שאינו צריך ללוותו – צריך לעמוד מפניו. ופירש הט"ז מפני העוסקים עמו, שהם עוסקים במצות גמילות חסד באותה שעה. וככל דבריו נמצא כתוב כבר בספר חסידים (תקפ).

א. נראה לכאורה שהט"ז מפרש שדחית הגמרא כאן מתיחסת רק לחיוב לעמוד לבעלי אומניות – חיוב זה אינו אלא במביאי ביכורים מפני הטעם המיוחד, אבל במקום שאין חסרון כיס – משמע שיש לעמוד בפני עושי מצוה. ומכאן למד לשאר מצוות.

ואולם בספר חסידים כתוב שאפילו בעלי אומניות עומדים בפני עושי מצוות. והביא ללמוד ממביאי ביכורים. וכנראה פרש שהגמרא אמנם מדחה את הראיה, אבל דברי ר' יוסי בר אבין קיימים. אך שמא אין חיוב אלא במצוה שיש טירחה למקיימה, דומיא דהבאת ביכורים מרחוק – בוה חייבים בעלי המלאכה לקום כדי שלא יימנעו מלטרחה בעשייתה. וכן משמע בתורי"ד קדושין לג.

ב. בפתיח תשובה (שם סק"ג) נקט כדבר פשוט שכשהמתעסקים במת הם נכרים – אין חיוב קימה. לכאורה נראה לפרש דבריו משום שהם שכירים ואינם עוסקים במצוה, אבל עוסק במצוה אפשר שאין חילוק אם הוא ישראל אם נכרי. גם נראה שמצוה ההידור היא למצוה ולא לאיש. ואפילו אם האדם אינו מצוה ועושה, מ"מ מצד המצוה כשלעצמה אין חילוק אם האדם מצוה בה אם לאו. [ער"ן סנהדרין נו שצדד שנכרי מצוה בצדקה, ומסתמא ה"ה גמ"ח].

ג. כתב בספר דרך אמונה (למורנו הגר"ח קניבסקי שליט"א – מתנות עניים פ"ט סק"ו) עפ"י אחרונים, שיש לעמוד בפני הגובה צדקה כשהולך וגובה מאיש לאיש, כמו מפני כל עושה מצוה. אכן אם הגובה מקבל שכר על טרחתו אין צריך לעמוד מפניו. ונסתפק (בציון ההלכה שם) לומר שאם מכוין לשכר וגם למצוה בשוה, כיון שנקרא 'עוסק במצוה' יש לעמוד מפניו.

ד. נראה לכאורה שאם הוא עוסק במצוה, אינו חייב לעמוד בפני עוסקי מצוה אחרים. והרי לא שמענו שיש לעמוד בביהכ"נ בפני הלומדים והמתפללים ומניחי התפלין. ויש לפרש הטעם עפ"י הנ"ל, שההידור אינו כלפי האדם אלא כלפי המצוה, וא"כ י"ל שאין חייב לקום אלא כאשר יושב בטל או מתעסק במילי דעלמא, אבל כשעוסק בגופו במצוה, אינו חייב.

'וקרקרותיהן' – תחתיתם. בפרוש רבנו גרשום (ועוד) הגרסה 'וקרקעותיהן'. (ומצינו שימוש 'קרקע' בכלים – בשבת קלט: ועוד).

וגם גרסת 'קרקר' יש לומר שקרוב הוא ל'קרקע'. כמו שמצינו התחלפות ר' וע' בהוראת הפועל 'קרקר' במשמעות נתיצה והרחבה (כבישעיה כב,ה, וכן יש בפתחתא דאיכ"ר) ו'קעקע' (תענית טז). וכן במשמעות השמעת קול של בע"ה – 'קרקר' (לעיל נג ותענית כט) ו'קעקע' (בקדושין לא).

'ככתבם וכלשונם'

(ע"ב) אין בעלי אומניות רשאים לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעסוקין במלאכתם –
 '... כללו של דבר: השכור אצל חברו לאיזה מלאכה שתהיה, הנה כל שעותיו מכורות הן לו ליומו, כענין שאמרו ז"ל, שכירות – מכירה ליומה. וכל מה שיקח מהן להנאת עצמו באיזה אופן שיהיה, אינו אלא גזל גמור. ואם לא מחלו – אינו מחול, שכבר אמרו רבותינו ז"ל (יומא פו): עברות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו. ולא עוד אלא שאפילו אם עשה מצוה בזמן מלאכתו, לא לצדקה תחשב לו, אלא עברה היא בידו, שאין עברה מצוה... והדין נותן, כי הרי גזל-חפץ גזל וגזל-זמן גזל, מה גזול את החפץ ועושה בו מצוה נעשה סנגורו קטגורו, אף גזול את הזמן ועושה בו מצוה, נעשה סנגורו קטגורו, ואין הקב"ה חפץ אלא באמונה...'. (מתוך מסילת ישרים – יא).

'דילמא כדי שלא תהא נמצא מכשילן לעתיד לבא' –

'... וגם יש במנהג (שנהגו במקום מסוים לכבוד לאחד מן הקהל שהתנדב מעות למאור בית הכנסת, לעלותו לתורה ראשון בשבת בראשית, ולא דוקא לכהן) כבוד התורה והכשר מצוה להמציא שמן למאור. ומצינו בכמה מקומות שרו"ל מחזיקין ידי עושי מצוה בכל עוז ומשתדלים היו להרגילו בכך, וכן ראוי לעשות לכל ירא שמים והולך בעקבותיהם, כמו שמצינו גבי עדי החודש... ולא תימא דשאני התם משום דהוי מצוה השייכת לכל ישראל – שהרי שנינו בפרק בתרא דביכורים (פ"ג מ"ג) גבי מביאים ביכורים, הגזברים היו יוצאים לקראתם לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים, וכל בעלי אומניות שבירושלם היו עומדים לפניהם ושואלים בשלומם, אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום עכ"ל המשנה. ועלה דהך סיפא כל בעלי אומניות עומדים לפניהם, גרסינן בפרק אלו טרפות... כדי שלא יהיו מכשילן לעתיד לבא – הרי לך שגדול חובב מצוה כדי להרגילה יותר מתלמיד-חכם, וכל שכן שהוא גדול מכבוד הכהן, כאשר הוכחתי למעלה – ואם בימים הראשונים שהיו כמלאכים חששו כדי שלא להכשילן לעתיד לבא ועל כן הגדילו כבודם יותר מכבוד ת"ח שהוא גדול מכבוד כהן, כל שכן וכל שכן בזמן הזה שאנו כחמורים ולא כחמורו דר' פנחס בן יאיר, שיש לחוש שלא להכשילן לעתיד לבא, ואפילו נגד כבוד הכהן כדפירשתי'. (מתוך שו"ת מהרי"ק ט)

דף נה

'אמר רב נחמן: כסלע – כיתר מכסלע... התם לחומרא, דאמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן: כל שיעורי חכמים להחמיר... – מסקנת הסוגיא בהסבר דברי רב נחמן, שבכל מקום יש ללכת לחומרא. והנה רש"י פרש 'סלע כיתר מסלע' לענין חסרון גולגולת ששיערו בכסלע. הלכך כשהנקב בגודל סלע, דינו כיתר מסלע, וטרפה.